

Escalatie op school

Op het gamersforum PSP-media (9/3/2010) is de volgende casus in discussie gebracht.¹ De Lerares Economie komt maandagochtend het lokaal binnen en treft op het bord een spotprent aan. Haar beeltenis en niet erg flatteus. Ze wordt woest en zet de hele klas ter plekke aan het strafwerk: vijf paragrafen overschrijven. Een leerling genaamd Dutch weigert zich daaraan te conformeren: ik heb niets gedaan en heb dus ook geen straf verdiend. Dutch wordt naar de Coördinator gestuurd, maar komt onverrichterzake terug: hij was er niet. Dutch wordt voor de rest van het uur naar de gang verbannen en moet zich om halfdrie, na het laatste lesuur, bij de Lerares melden. Hij treft haar op de afgesproken tijd en plaats niet aan en gaat onverrichterzake naar huis. Dinsdag meldt hij zich bij de Lerares, die hem verwijt dat hij maandagmiddag verstek heeft laten gaan. Zij verlangt dat hij die dinsdagmiddag drie uur nablijft. Hij vindt het verwijt misplaatst, weigert de opgelegde straf te ondergaan en loopt boos weg. Zij roept hem na dat hij voor het aanstaande proefwerk, woensdagmorgen, een één kan verwachten. Dutch legt het conflict diezelfde dinsdag aan de Coördinator voor. Deze constateert dat beide partijen het conflict onnodig hebben laten escaleren en belooft een vervolgesprek te arrangeren. Dutch maakt woensdag het proefwerk. Het verhaal vertelt niet hoe het allemaal is afgelopen.

Je kan deze casus vanuit allerlei kanten analyseren. Bijvoorbeeld vanuit de gezichtshoek van de sociale vaardigheden van de betrokken partijen. Maar het is zinvol ook de gezichtshoek van de beroepsethiek te beproeven. Men kan dan bij deze casus de volgende kanttekeningen zetten:

1. De tekenaar van de spotprent, heeft een belangrijke schoolregel overtreden, namelijk dat leden van de schoolgemeenschap elkaar met respect bejegenen. Maar blijkbaar heeft hij zichzelf niet als dader kenbaar gemaakt. De Lerares had er goed aan gedaan de onbekende dader te sommeren zich te melden om hem vervolgens zijn gerechte straf te geven. Het verhaal vertelt niet of ze actie in die richting heeft genomen.
2. Nu de dader onbekend en dus ongestraft bleef, had de Lerares een *herstelrechtelijke benadering* kunnen kiezen.² Ze had als benadeelde partij een kort klasgesprek op touw kunnen zetten. Ze dient als het ware een klacht bij de klas in en verzoekt 'het tribunaal' haar klacht in behandeling te nemen: heeft de onbekende dader mij laakbaar bejegend, zo ja welke schoolregel heeft hij/zij overtreden en wat zou een passende straf zijn geweest?
3. De Lerares kiest echter een andere gedragslijn. Zij legt de klas een *collectieve straf* op, terwijl het duidelijk om een individueel vergrijp ging. In ethisch opzicht is dat aanvechtbaar: op Franse scholen bijvoorbeeld is het opleggen van collectieve straffen zelfs uitdrukkelijk verboden.³ Ze had de leerlingen misschien beter een zelfstudietaak kunnen geven. Bijvoorbeeld: bestudeer het nieuwe hoofdstuk, noteer dingen die je niet begrijpt en maak de opdrachten die aan het eind van het hoofdstuk staan. Niet bij wijze van straf maar vanwege het feit dat ze in haar woede niet meer in staat was behoorlijk les te geven.
4. Toen zij eenmaal de (ongelukkige) beslissing had genomen de klas een collectieve straf op te leggen, heeft zij Dutch terecht (wegens zijn ongehoorzaamheid) naar de Coördinator gestuurd. Maar blijkbaar hapert er iets in de schoolorganisatie. Het is onzorgvuldig en onethisch dat de school er niet voor zorgt dat uit de les gestuurde leerlingen op gepaste wijze worden opgevangen.
5. Het verhaal vertelt niet waarom Dutch dinsdagmiddag drie uur lang moest nablijven. Het zou onethisch zijn als de Lerares deze straf niet gemotiveerd heeft. Een gezonde motivering zou zijn dat hij niet kan bewijzen (c.q. aannemelijk maken) dat hij zich maandagmiddag om halfdrie te bestemder plaatse gemeld heeft.
6. De aangekondigde onvoldoende voor het proefwerk druist in tegen de integriteit die van een beoordeelaar verwacht mag worden. De beoordeelaar behoort prestaties zonder aanzien des persoons te beoordelen en becijferen. De enige sanctie die de school zou kunnen toepassen is dat Dutch de toegang tot de proefwerksessie ontzegd wordt, maar de bevoegdheid tot het opleggen van zo'n forse tuchtmaatregel ligt bij de Coördinator en niet bij de Lerares.

Met name in de kanttekeningen 3, 4 en 6 worden punten aangewezen waarop de Lerares en de school in ethisch opzicht tekort zijn geschoten. De Lerares heeft onrechtvaardig en de school heeft onzorgvuldig gehandeld. De moraal van het verhaal is dat er in het Nederlandse onderwijs (en bij de opleiding van de Nederlandse leraren) veel te weinig aandacht wordt besteed aan de beroepsethiek van de onderwijsprofessionals. Men heeft onvoldoende zicht op de *ethische verplichtingen* die leraren zich voor ogen moeten stellen als ze het vertrouwen van hun leerlingen willen behouden.

Maar deze ethische analyse werpt onvoldoende licht op de drijfveren van leerling Dutch. Hij voelde zich tot drie maal toe onrechtvaardig behandeld. Ad 3: zonder een vorm van proces straf krijgen voor iets wat

je niet gedaan hebt. Ad 5: zonder een vorm van proces straf krijgen voor een nalatigheid die je niet begaan hebt. En ad 6: bedreiging met een straf die niet voorzien is in de schoolregels. Dutch kwam in opstand, niet zozeer omdat de Lerarees een beetje onprofessioneel handelde maar omdat hij zich in zijn *rechten* aangetast voelde. Dat vraagt dus niet alleen om een beroepsethische maar ook om een juridische analyse.

In deze casus wordt geïllustreerd dat de rechtspositie van Nederlandse leerlingen uiterst zwak is. De meeste scholen hebben geen kaas gegeten van basale rechtsbeginselen zoals *due process*, scheiding der machten, hoor en wederhoor, geen schuld zonder overtuigend bewijs, geen straf zonder schuld, geen straf zonder wet, en toetsing aan grondrechten. Men orakelt over burgerschapsvorming in een democratische rechtsstaat, maar men ziet niet in dat burgerschapsvorming begint met het codificeren en respecteren van de rechten van de leerling als burger in de dop.

Wes Holleman
weblog onderwijs 12-3-2010
<http://www.onderwijsethiek.nl>

¹ <http://www.psp-media.nl/off-topic/33880-probleem-leraar.html>

² <http://www.onderwijsethiek.nl/?p=173>

³ <http://www.onderwijsethiek.nl/?p=712>; <http://www.onderwijsethiek.nl/?p=465>